

מצווה גוררת מצווה ועבירה גוררת עבירה

מים ראשונים: מה לנושא זה ולפרשת כי תצא? בשאלה זו ניתן לפתוח את לימוד התורה בשולחן שבת ולשתף את הקוראים (ולהגדיל פרסים בין הפותרים נכונה). נפתח בשניים-שלושה מקורות בהם שאלה זו עדיין תלויה ועומדת וניתן זמן לקוראים ולשומעים לנחש את התשובה.

מסכת אבות פרק ד משנה ב

בן עזאי אומר: הוי רץ למצוה קלה כבחמורה ובורח מן העבירה, שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה.¹

מסכת אבות פרק ב משנה א²

רבי אומר: איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם? כל שהיא תפארת לעוֹשֶׁהָ ותפארת לו מן האדם. והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרך של מצות. והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה.³

אבות דרבי נתן נוסחא א פרק כה

הוא היה אומר: אם עשית מצוה אחת ואין אתה דואג (ממנה) מאותה מצוה, סוף שהיא גוררת מצות הרבה. העובר עבירה אחת ואינו דואג מאותה עבירה, סוף שהיא גוררת עבירות הרבה. שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה.⁴

¹ נראה שבן עזאי מתחיל במישור הפסיכולוגי והחינוכי – תבחר במצווה קלה וממנה כבר תימשך למצוות קשות וחמורות יותר; ומסיים במישור הפילוסופי-דתי ששכר המצוות הוא עשיית המצוות עצמן והטוב הנמשך מכך לאדם ולסביבתו. ומה לגבי העבירות? נראה שגם כאן הכוונה היא בפשטות ובסימטריה למצוות: הוי בורח מעבירה קלה, על מנת שלא יתכשל בעבירה חמורה יותר. כך ע"פ מפרשים רש"י והמאירי על משנה זו. (למרות שאפשר אולי להציע כיוון הפוך: התרחק מעבירות חמורות שיחסית קל להימנע מהן, על מנת שתזכה לא להיכשל בעבירות קלות **שאדם דש בעקביו**. אבל נראים דברי המפרשים). כך או כך, גם כאן "השכר" (העונש) על עבירה הוא עצם ההתדרדרות לעבירה הבאה והשלילה של חיים בעבירות מתמשכות. האם בדברים אלה מציע בן עזאי פתרון לנושא הקשה של שכר ועונש? נושא שגרם לעמיתו, **אלישע בן אבויה** לצאת לתרבות רעה (קהלת רבה ז א). עוד מעניין שבן עזאי הוא בעל המימרה הזו, שהרי בנושא קיום המצוות, לפחות המצווה הראשונה שבתורה: פרו ורבו, הוא היה בבחינת "נאה דורש ואינו נאה מקיים" כמובא בגמרא יבמות סג ע"ב.

² כיוון שזה ציטוט שני ממסכת אבות בדף זה, נעיר כאן הערה צדדית. רבים וטובים דנו בשאלה מדוע נקבעה מסכת אבות "אי שם" באמצע סדר נזיקין דווקא ומדוע לא פתח בה רבי את סדרי המשנה שהי "דרך ארץ קדמה לתורה" (ויקרא רבה ט ג, גרמב"ם שקבע את הלכות דעות בראש). ראה למשל הערת הגמרא בבא קמא ל ע"א: "אמר רב יהודה: האי מאן דבעי למהוי חסידא, לקיים מילי דנזיקין; רבא אמר: מילי דאבות; ואמרי לה: מילי דברכות". וראה גם הקדמת קהתי לפירושו למשנה זו שמביא בתמצית את הקדמת הרמב"ם בפירושו למשנה שמתייחס לשאלה זו. אבל אם מסדרים את מסכתות הש"ס לפי סדר האל"ף ב"ת (מה שנכון בפרט בדורות הממוחשבים הללו), מסכת אבות היא הראשונה! והשבת, פרשת כי תצא, קוראים פרק ב בפרקי אבות (לאשכנזים שממשיכים את קריאת המסכת בסבבים במשך כל הקיץ), במחזור הקריאה האחרון. אולי לא בכדי נמשכנו להביא גם את המאמר שלהלן של רבי, מסדר המשנה, הפותח את פרק ב של השבת. ראה דברינו **פרקי אבות – פרק א משנה א** בפרשת שמיני.

³ גם רבי יהודה הנשיא ממליץ להיזהר במצווה קלה (ראה דברינו **מצווה קלה** בפרשת עקב), גם הוא מתמקד בשכר המצוות והפסד העבירות. ראה השלמת דבריו גם בצד העבירות, באבות דרבי נתן נוסח ב פרק לב: "רבי אומר: איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם. כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת היא לו מן האדם. והוי זהיר במצוה קלה כמצוה חמורה שאין אתה יודע מתן שכרך של מצות. ובורח מעבירה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מהו עונשין של עבירות. והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה". אבל נראה שהחשבון שלו הוא קצת אחר מזה של בן עזאי. ראה פיתוח דבריו בגמרא בבא בתרא עח ע"ב, על בסיס דרשני של הפסוקים במלחמת סיחון, במדבר כא כז: "על פן יאמרו המשללים באו חֲשֹׁבוֹן תִּבְנֶה וְתִפְגְּנוּ עִיר סִיחֹן". ואלה דברי הגמרא שם: "בואו חשבון - בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה; תבנה ותכונן - אם אתה עושה כן, תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא". אך מדרש אגדה (בובר) במדבר פרשת חקת פרק כא, יוצא בדברים חריפים כנגד חשבונות כאלה: "כי אש יצאה מחשבון. תצא אש מן המחשבים הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עברה כנגד הפסדה". בסדר המשנה באים דברי בן עזאי אחרי דברי רבי, אבל בסדר הדורות הוא קודם לו. בן עזאי עושה חשבון רחב יותר. לא חשבון של מצווה בודדת – שכרה כנגד הפסדה (שאולי על זה יצא קצפו של מדרש אגדה בובר), אלא חשבון רחב של שרשרת מצוות, ולהבדיל, שרשרת עבירות; הן, כאמור, מנקודת המבט החינוכית-פסיכולוגית והן מנקודת המבט האמונית-מחשבתית של שכר ועונש. טבען של המצוות ושל העבירות, של נפש האדם, אומר בן עזאי, הוא שהן גוררות זו את זו והאדם נמשך למעלה או חור"ח למטה. ולכן לא רצוי לעשות יותר מדי חשבונות ברמת המצווה הבודדת. ואנו עדיין שאולים: איך כל זה קשור לפרשתנו?

⁴ את ה"דואג" הראשון, של עשיית מצווה, נראה לפרש גם כ"מחשיב" וגם כ"מצטער", היינו, אם עשית מצווה שלכאורה היא קלה, כמו שסייעת לזקנה לחצות את הכביש, או הקדמת יפה שלום לרעך, או נתת שקל לנגן ברחוב – מצווה שלא גרמה לך צער ("הפסד" בלשונו של רבי לעיל) - מצווה שאם ישבחך על כך, תפטור אותה בצניעותך כלאחר יד ואומר: מה כבר עשיתי? אל תגזימו! בא המדרש ואומר: אל תהי מצווה קלה כזו קלה בעיניך. כוחה הגדול הוא בכך שהיא תגרור אותך, אולי גם את סביבתך, למצוות רבות נוספות וזה יהיה שכרך. את ה"דואג" השני, של עשיית עבירה, נראה כפשוטו, גם כ"חושש". אם עברת על עבירה קלה: השלכת נייר ברשות הרבים, לא ענית שלום למי שהקדים לך שלום, לא נתת זכות קדימה בתעבורה וכו', ואיך דואג מעבירה

מדרש תנחומא פרשת ויקרא סימן ו

שנו רבותינו: מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. לא יִצַר אדם על עבירה שעשה בשוגג, אלא שנפתח לו פתח שיחטא ואפילו בשוגג ואפילו במזיד. ולא ישמח אדם על מצוה שבאה לידו, אלא על מצות הרבה שעתידות לבוא לידו.⁵ לפיכך, אם חטא בשוגג אין סימן יפה לו, שנאמר: "גם בלא דעת נפש לא טוב" (משלי יט ב) - ומה חוטא בשוגג אין סימן טוב לו, חוטא במזיד על אחת כמה וכמה, ועליו נאמר: "ואף ברגלים חוטא" (שם).⁶

ספרי במדבר פרשת שלח פסקא קיב

"והנפש אשר תעשה ביד רמה" (במדבר טו ל)⁷ ... בא ישעיה ופירש בקבלה: "הוי מִשְׁכֵּי הָעוֹן פְּחָלֵי הַשְּׁוֹא וְכַעְבוֹת הָעֲגָלָה חֲטָאָה" (ישעיה ה יח). תחילתו של חטא הוא דומה לחוט של כוכיא אבל סופו היות כעבות העגלה חטאה.⁸ רבי אומר: העושה מצוה אחת לשמה אל ישמח לאותה מצוה, לסוף שגוררת מצות הרבה. והעובר עבירה אחת, אל ידאג לאותה עבירה, לסוף שגוררת עבירות הרבה. שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה.⁹

דברים רבה פרשה ו סימן ד, פרשת כי תצא

"כי יקרא קן צפור לפניך". בן עזאי אומר: מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה". כיצד? כתיב למעלה: "כי תצא למלחמה ... וראית בשביה אשת יפת תואר וגו' " (דברים כא י-יא). אמר הקב"ה: אף על פי שהתרת אותה לך, אמרתי לך: "וגלחה את ראשה ועשתה את ציפורניה" (כא יב), כדי שלא תמצא חן בעיניך ותשלח אותה. ואם לא עשית כן, מה כתיב אחריו: "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה" (כא יח); מתוך כך: "כי יהיה באיש חטא משפט מות" (כא כב). הוי: עבירה גוררת עבירה. ומצוה גוררת מצוה מניין? תחילה כתוב: "כי יקרא קן צפור לפניך ... שלח תשלח האם ... למען ייטב לך"; מתוך כך: "כי תבנה בית חדש" (כב ח); מתוך כך: "לא תזרע כרמך כלאים" (כב ט); מתוך כך: "לא תחרוש

קלה זו (וגם מזלזל במי שמעיר לך על כך) – דע שהנזק הגדול שעשית הוא לעצמך, שהרגלת עצמך לעבור על הדברים הקלים וסופך להיגרר לעבור גם על העבירות החמורות יותר. ונראה שהדברים נכונים היום בימינו, בפרט לנהיגה ולהתנהגות בכבישים.

⁵ הכיוון כאן הוא קצת שונה. אם עבר אדם עבירה בשוגג, עבירה קלה ואולי גם חמורה, אל יצטער ואל ייצר לו כל כך בגין העבירה הספציפית הזו, אלא ידאג על ההמשך, שמא יימשך לעבירות שוגג ואפילו מזיד וחמורות יותר. במילים אחרות, אין להתייטר ולהצטער יותר מדי על מעשה לא-טוב שאירע לאדם, בפרט אם היה בשוגג. וכבר אמר קהלת (ז ט): "כי אדם אין צדיק בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא". חטא הוא במשמעות של שוגג, מלשון להחטיא את המטרה. מה שצריך האדם לעשות הוא לדאוג על ההמשך, שמא עלה על המסלול של "עבירה גוררת עבירה". תקנתו אולי היא לרוץ ולעשות מצווה, לא כל כך על מנת לכפר על העבירה שעשה בשוגג, אלא על מנת שיעלה על המסלול של "מצווה גוררת מצווה". מצד שני, אם עשה אדם מצווה שבאה לידו, במשתמע מצווה קלה, והוא שמח על קיום מצווה זו, אל ירבה בשמחה זו ואל יתענג על הסיפוק שבה, אלא יצפה קדימה ויביט אל המצוות הבאות "שעתידות לבוא לידו", שהן השמחה והסיפוק האמתיים.

⁶ המדרש אינו מאוזן ונראה שבסופו הוא דואג יותר מהגרירה לעבירות, מאשר לשמחה על המצוות. וזה מביא אותנו למדרש הבא. ולהזדמנות האחרונה לפתור את השאלה: איך כל זה קשור לפרשתנו? אז בבקשה ...

⁷ מדובר בפרשת: "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה", בחצי השני של פרשת שלח לך, שחז"ל דרשו על הדין המיוחד של שגגת עבודה זרה, בציבור וביחיד. לקראת סוף העניין מדברת התורה על מי שעושה ביד רמה, שכפשוטו, לא רק עובד עבודה זרה, אלא גם מחרף ומגדף. ראה גמרא שבת סח-סט, פרשני המקרא על פסוק זה: רש"י, אבן עזרא, רמב"ן, רשב"ם ועוד. ראה דברינו [החצי השני של הפרשה](#) וביותר דברינו [בפרשת שלח לך](#).

⁸ כוכיא הוא קורי עכביש (מילון ג'סטרו). הכיוון כאן הוא הפוך ממה שראינו עד כה. אם אתה רואה מישהו שעושה ביד רמה, במזיד גמור, מחרף ומגדף, לך תחפש אחורה ותמצא את חוט השוא, את החבל הדק, א קורי העכביש שגררו אותו עד שנהיה חבל עבות שאיתו מושכים עגלות ומשאות כבדים. לך חפש את העבירה הראשונית שגררה את האדם למעשים כאלה. עוד על "עבות העגלה" וחוט השערה, ראה גמרא סוכה נב ע"א: "לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. הללו בוכין, והללו בוכין. צדיקים בוכין ואומרים: היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה! ורשעים בוכין ואומרים: היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה!".

⁹ שים לב איך מדרש תנאים ספרי פותח בצד המצווה: אל תשמח מדי בקיום מצווה אחת, עובר לאל תדאג על עבירה אחת ומסיים בתמונה המאוזנת. בא מדרש תנחומא המאוחר לעיל, שמן הסתם הכיר את ספרי והופך את הסדר. איזה מהם מדבר יותר לקהל? ובהקשר לנפש אשר תעשה ביד רמה, ראה גמרא סנהדרין צט ע"ב בדרשה על מנשה שקרא תיגר על לשון המקרא: "תנו רבנן: והנפש אשר תעשה ביד רמה - זה מנשה בן חזקיה, שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי. אמר: וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא ואחות לוטן תמונע ותמונע היתה פילגש לאלפיז וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה? יצאה בת קול ואמרה לו: תשב באיחך תדבר בבן אמך תתן דפי אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך אויחך ואערכה לעיניך. ועליו מפורש בקבלה: הוי משכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה". ואנו נגררים ממדרש למדרש ועדיין לפרשת השבוע לא הגענו.

בשור ובחמור יחדיו" (כב י); מתוך כך: "גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך" (כב יב). הוי: מצוה גוררת מצוה.¹⁰

דברים רבה פרשה ו סימן ג, פרשת כי תצא – המצוות המלוות

"כי יקרא קן צפור לפניך". זה שאמר הכתוב: "כי לוית חן הם לראשך" (משלי א ט) – מהו "לוית חן הם לראשך"? רבותינו אומרים: נעשים דברי תורה חן לרשיותך. כיצד? ... אמר רבי פנחס בר חמא: לכל מקום שתלך, המצוות מלוות אותך. מנין? שנאמר: "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך" (כב ח); אם עשית לך דלת, המצוות מלוות אותך, שנאמר: "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך" (ו ט); אם לבשת כלים חדשים, המצוות מלוות אותך, שנאמר: "לא תלבש שעטנז" (כב יא); אם הלכת לגלח, המצוות מלוות אותך, שנאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם" (ויקרא יט כז); ואם היה לך שדה והלכת לחרוש בתוכה, המצוות מלוות אותך, שנאמר: "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו" (כב י); ואם זרעת אותה, המצוות מלוות אותך, שנאמר: "לא תזרע כרמך כלאים" (כב ט), ואם קצרת אותה, המצוות מלוות אותך, שנאמר: "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו" (כד יט). אמר הקב"ה: אפילו לא היית עוסק בדבר, אלא מהלך בדרך, המצוות מלוות אותך. מנין? שנאמר: "כי יקרא קן צפור לפניך בדרך".¹¹

תנחומא (בובר) פרשת בהר סימן ח – התדרדות 1

אדם שהוא חוטא, בתחילה מה הקב"ה עושה לו? מביא עליו עניות והוא מוכר שדהו, שנאמר: "וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו" (ויקרא כה כה). אם חזר, הרי יפה. ואם לאו, הוא מוכר את ביתו, שנאמר: "ואיש כי ימכור בית מושב" (ויקרא כה כט). אם חזר, הרי יפה. ואם לאו, הוא מוכר את פתו, שנאמר: "וכי ימכור איש את בתו לאמה" (שמות כא ז). אם חזר, הרי יפה. ואם לאו, הוא מוכר את עצמו, שנאמר: "כי ימכר לך אחיך העברי" (דברים טו יב). כל כך למה? ע"י שְׁמֶךְ בעונות: "כי ימוך אחיך".¹²

מסכת קידושין דף כ עמוד א – התדרדות 2

תניא,¹³ רבי יוסי ברבי חנינא אומר: בוא וראה כמה קשה אבקה של שביעית. אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו ... לא הרגיש,¹⁴ לסוף מוכר את שדותיו ... לא באת לידו עד שמוכר את ביתו... מאי שנא התם דאמר לא הרגיש, ומאי שנא הכא דאמר לא באת לידו? כדרב הונא, דאמר רב הונא: כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה - הותרה לו. הותרה לו סלקא דעתך? אלא נעשית לו כהיתר.¹⁵

¹⁰ הגענו לפתרון החידה. פרשת כי תצא היא מהפרשות מרובות המצוות שבתורה ובה 74 מצוות עשה ולא תעשה (בפרשת קדושים-51, אמור-63, משפטים-53). הדרשן מבקש לשזור מצוות אלה בפרשתן ולהראות שמאמרו של בן עזאי: מצווה גוררת מצווה ועבירה גוררת עבירה טמון בפרשתנו. הפרשה לא מכילה סתם אוסף מצוות, אומר הדרשן, אלא יש בה מעין הגיון פנימי. ראה גמרא ברכות כא ע"ב שגם מי שלא דורש סמוכים בכל התורה - במשנה תורה דורש. לצורך שזירה זו לא מהסס הדרשן להיעזר גם **במצוות לא תעשה** שהקפדה עליהן נחשבת כעשיית מצווה, מה שיוצר קשר חיובי עם אמירתו של רבי בראש פרק ב של מסכת אבות: "והוי מחשב הפסד מצווה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה". מאמר זה של רבי הוא תמונת ראי של הכלל: מצווה גוררת מצווה ועבירה גוררת עבירה". עוד יש לשים לב במדרש זה לדין יפת תואר שאמנם הותר, אבל באמת "לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע" (קדושין כא ע"ב), ובו יש רמז לאדם שיחיד מיד במצווה/עבירה הראשונה, אך הוא לא נרמז. וגם ברשימת המצוות, כדאי לשים לב למצוות ציצית שנמנית בסוף השרשרת שדוחה מצוות לא תעשה של כלאי הבגד (שבת קלב ע"ב, יבמות ד ע"ב).

¹¹ מדרש זה סמוך למדרש הקודם והמוטיב כאן הוא שהמצוות מלוות את האדם בכל אשר יפנה ויעשה. לא המצוות גוררות זו את זו, אלא מעשה החיים עצמם, בבית, בשדה ובכל מלאכה, שבעצם מהלכם אפופים במצוות. ראה בדומה הדרשות על הפסוק במשלי ו כב: "בְּהִתְהַלֵּךְ תִּנְחָה אֶתְךָ בְּשִׁבְרֵי תִשְׁמֵר עֲלֶיךָ וְהִקְצִיטָהּ הִיא תְּשִׁיחֶךָ" – בראשם קריאת שמע (דברים רבה ליברמן ואתחנן) ומזוזה (ירושלמי פאה א א, בראשית רבה לה ג) – שתיהן נזכרות גם במדרש לעיל. נראה אגב שמדרש זה משמש משקל נגד למדרשים המשמשים פה ללועגים על ריבוי המצוות, כגון זה שהדרשן שם בפי קרח במחלוקתו עם משה. ראה מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור א על האלמנה שלקחו לה הכל. (וזו סוגה של 'מדרשים אנטישמיים' שצריכים לדון בהם בנפרד). וסיום המדרש הוא דווקא במצוות שילוח הקן שבמקום אחר מכנים אותה חז"ל 'מצווה קלה', בפרט בהשוואה עם מצווה נכבדה כמו כיבוד אב ואם. ראה דברינו **כי יקרא קן ציפור לפניך** בפרשה זו. וברשימה לעיל כבר זכינו לדון על **מצוות מזוזה בהלכה ובאגדה**, **מצוות מעקה**, **מתנות עניים**, מצוות ציצית ואם יורשה לנו להוסיף על מצוות "שבדרך" – **מצוות פריקה וטעינה** שגם היא בפרשה.

¹² כבר נדרשנו למדרש זה בדברינו **מצוות צדקה** בפרשת בהר, כיצד האדם הולך מדחי אל דחי. שם הדגשנו שההתדרדות הרוחנית תחילתה בהתדרדות כלכלית ולפיקך, חשובה כל כך מצוות "ומטה ידו עמך והחזקת בו". התדרדות דומה של מי שבקשו ממנו להשאיל חפץ וסירב בטענה שקרית שאין לו, מצאנו בדיני צרעת; שתחילה הקב"ה מעניש את האדם בצרעת הבית, אח"כ צרעת הבגד ורק בסוף צרעת הגוף, אם לא חזר בו. ראה דברינו **צרעת הבית** בפרשת מצורע. אבל האדם לא נזהר, עבירה גררה עבירה, עד שהגיע לתחתית המדרגה. מה עכשיו?

¹³ מקור תנאי זה הוא תוספתא מסכת ערכין (צוקרמאנדל) פרק ה הלכה ט.

¹⁴ היינו לא חש שאירע לו משהו בגין מה שעשה. השווה עם הלשון "ואינו דואג מאותה עבירה" באבות דרבי נתן נוסח א כה לעיל.

לא באת לידו עד שמוכר את בתו, שנאמר: וכי ימכור איש את בתו לאמה...¹⁶ לא באת לידו עד שלווה בריבית... לא באת לידו עד שמוכר את עצמו, שנאמר: "וכי ימוך אחיך... ונמכר לך"¹⁷. לא לך, אלא לגר... ולא לגר צדק אלא לגר תושב... "משפחת גר" - זה עובד כוכבים, כשהוא אומר: "לְעֶקֶר" - זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה!¹⁸... תני דבי רבי ישמעאל: הואיל והלך זה ונעשה כומר לעבודת כוכבים, אימא: לְיָדְחֵי אֲבָן אַחֵר הַנוֹפֵל? תלמוד לומר: "אחרי נמכר גאולה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו"¹⁹.

אבן עזרא במדבר פרק ו יא – חטא הנזיר²⁰

אחד לחטאת ואחד לעולה - והסוד שהוא שאמרו חז"ל: ושכר עבירה עבירה (אבות פרק ד משנה ב).²¹

ספר החינוך מצוה תכא – מצוות תפילין של יד

וחכמים זכרונם לברכה חייבונו [סוכה מב ע"א] במצוות התפילין לחנך בה אפילו הנערים הקטנים, כל זמן שהגיעו לכלל שידעו לשמור אותן. ומזה יש להבין שדעת רבותינו זכרונם לברכה להיות כל אדם מחויב במצוה זו ורגיל בה, כי היא עיקר גדול ושמירה רבה מן העבירות וסולם חזק לעלות עמה להיכנס בעבודת הבורא ברוך הוא. והמחמירים בקדושת המצוה ומניאים לב ההמון בדבריהם מהתעסק בה, אולי כוונתם לטובה, אבל באמת יש בזה מניעה לבני אדם בכמה מצוות והיא רעה רבה. ואם ידעתי כי יסמכו הדורשים דרשות אלו על מעשה שנזכר בירושלמי [ברכות פ"ב ה"ג] בחד בר נש דאפקיד גבי חברה כסא דכספא, ולזמן תבעיה ניהליה וכפר ביה, ואמר ליה בעל הכוס לא לך הימנית אלא לאילין שבראשך, וכוונתם לומר שיש חילול השם להתחסד בקצת מצוות ולהרשיע בקצתן.²² ולא כן בייתי אני עם האל, כי ידעתי שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ועם כל זה לא נמנעהו מהתעסק במצוה בעת רוח אלהים טובה תלבשהו לעשות טוב. כי מי יודע אם אולי ימשך בדרכו הטובה עד עת מותו והמות פתאום תבוא. וכבר למדונו זכרונם לברכה [אבות פ"ד מ"ב] שמצוה גוררת מצוה, וששכר מצוה מצוה. בכל אלה הדברים ומוסרים טובים קדמונו והורונו זכרונם לברכה, והמתחכמים להוסיף על דבריהם או לגרוע אינה חכמה.²³

¹⁵ זו דרשה של הגמרא על התוספתא שמנסה להבין מדוע אחרי העבירה הראשונה כתוב: "לא הרגיש", ואילו אחרי השנייה: "לא באת לידו", היינו, שכאלו כבר יצא הדבר מרשותו. ותשובתה מדרשת רב הונא שבפעם שנייה כבר נעשית לו כהיתר.

¹⁶ גם כאן מתעוררת הגמרא במהלך דרשת התוספתא ומתעכבת על חומרת ריבית מול מכירת הבת לאמה. ראה שם במקור.

¹⁷ בשורה וחצי להלן הוא דורש לקטעים את הפסוק בויקרא כה מז: "וכי תשיג יד גר ותושב עמך וימך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך או לְעֶקֶר מְשֻׁפַּחַת גֵּר".

¹⁸ ובלשון התוספתא בנוסח שבידינו: "נעשה כומר לעבודה זרה". כאן הגיע האיש הנגרר והתדרדר "לעקר" - לעקירה מוחלטת. ומה עכשיו? אנחנו חוזרים על שאלתנו בהערה 12 לעיל על מדרש תנחומא "כי ימוך אחיך". עבירה גררה עבירה, עד שנעשתה לו כהיתר, עד שהגיע לתחתית המדרגה. מה עכשיו? אין עוד תקנה? עקירה גמורה?

¹⁹ תשובת הגמרא, היא תשובת התורה: "אחד מאחיו יגאלנו". ראה מאמר חז"ל: "ואם אין לאיש גואל להשיב האשם - וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים? אלא בגזל הגר הכתוב מדבר וכו' (ספרי במדבר נשא ד, בבא קמא קט ע"א). ראה דברינו [כל ישראל ערבים זה לזה](#) בפרשת בחוקות. אדם מישראל שנגרר בעבירות, יבוא אדם אחר שיגאלנו וזו לו המצווה הנגזרת הנאה ביותר.

²⁰ לפני שנשוב לדון במצווה גוררת מצווה, נביא פירוש מיוחד זה של אבן עזרא על הקרבנות שמביא נזיר אם נטמא באמצע ימי נזרו.

²¹ כתוב בפרשת נזיר, במדבר ו ט-יא: "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום וטמא ראש נזרו וגלח ראשו ביום טהרתו ביום השביעי יגלחנו: וביום השמיני יבא שתי תרים או שני בני יונה אל הפהן... ונעשה הפהן אחד לחטאת ואחד לעלה וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכו'". על המילים: "מאשר חטא על הנפש", באה דרשתו של ר' אלעזר הקפר: "שציער עצמו מן היין" (נדרים י ע"א), המובאת גם בפירוש רש"י על הפסוק. אבל הפסוק מדבר על נזיר שנטמא באמצע נזירותו! מסביר אבן עזרא שיש כאן שתי עבירות כשהאחת גוררת את השנייה. העבירה הראשונה היא עצם הנזירות, שאדם שם על עצמו איסורים וגדרים שקשה לעמוד בהם, כולל הנזרות מין, והעבירה הנגזרת היא שנטמא. וכבר הארכנו לדון בנושא זה בדברינו [נזיר קדוש או חוטא? בפרשת נשא](#).

²² ראה עניין זה בירושלמי מסכת ברכות פרק ב: א"ר ינאי תפילין צריכין גוף נקי. מפני מה לא החזיקו בהן? מפני הרמאים. מעשה באדם אחד שהפקיד (כוס מכסף) אצל חברו וכפר בו. אמר לו: לא לך האמנתי, אלא לאלה שבראשך האמנתי". התפילין היו סמל לנאמנות ועכשיו התברר שהאיש רמאי. ראה הרחבת הסיפור בפסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כב - ' הדברות פ' תנינותא. שם המפקיד פונה בתפילה לקב"ה ואלהיו מתערב. יאמרו "המחמירים", אומר ספר החינוך שאם תפילין היא מצווה כל כך חמורה, מוטב שמי שלא מושלם (בגוף וברוח שלמים), לא יניח אותם.

²³ אין מצב, ואומר ספר החינוך שבגלל החמרת יתר כזו לא נקיים מצוות תפילין. שמה גם מצוות אחרות לא נקיים כי איננו באים מושלמים לעשיית המצווה (כל הכוונות בתקיעת שופר, בנענועי הלולב, מחשבה טהורה ונקייה טרם התפילה, קבלת עול מלכות שמים בקריאת שמע, נתינה גמורה בצדקה וכו'). יאמרו שזה חילול השם שאדם מושלם במידותיו, שאתמול ראו אותו בשוק נכשל בעבירה מסוימת, מקיים מצווה זו או אחרת. "לא כן אני ובייתי עם האל", פוסק ספר החינוך. האסמכתא שלו היא לא רק הפסוק מקהלת: "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", כי אם גם האמונה בטוב. האמונה שעצם ההתעסקות במצווה תלביש את העוסק בה "רוח אלהים טובה לעשות טוב". וממצווה זו, אפילו שאינה מושלמת, יגרר האדם למצוות נוספות שהיא: "מצווה גוררת מצווה". נראה שדברים אלה של ספר החינוך הם קו פרשת מים מאד מעניינת באמונה ובהתנהגות הדתית. מתי נאמר כדבריו ואף נוסף ונאמר: "על כל פשעים תכסה אהבה" ומתי זו אכן התנהגות דתית מזויפת.

**שבת שלום
מחלקי המים**

מים אחרונים: ראה פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סנהדרין פרק י': "... וכמו שאמר: תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב וכו'. וכאשר תתבונן התבוננות נפלאה זו תמצא שהוא כאלו אמר אם עשית מקצת אלו המצות באהבה וחריצות, אעזרך על כולם בהסירי מעליך כל העוצרים והמעכבים. ואם הזנחת מהם מקצתם מתוך זלזול, אביא עליך מעכבים שיעכבוך מכולם עד שלא תשיג שלמות ולא קיום. וזהו ענין אמרם עליהם השלום שכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה".